

6

Rondleiding door het zorgsysteem

Deze tekst kan gebruikt worden als kennismaking. Het is een gemeenschappelijke basistekst voor alle leden van het schoolteam wanneer men het zorgsysteem wil invoeren.

Voor de rondleiding vertrekken we vanuit de definitie van *Groeiboek* en aan de hand van een aantal trefwoorden die je ook in het stappenplan 'extra zorg' terugvindt, vertellen we de inhoud en het gebruik van *Groeiboek*.

Tenslotte bekijken we de rol van de diverse medespelers in het zorgsysteem.

6.1 De delen in Groeiboek

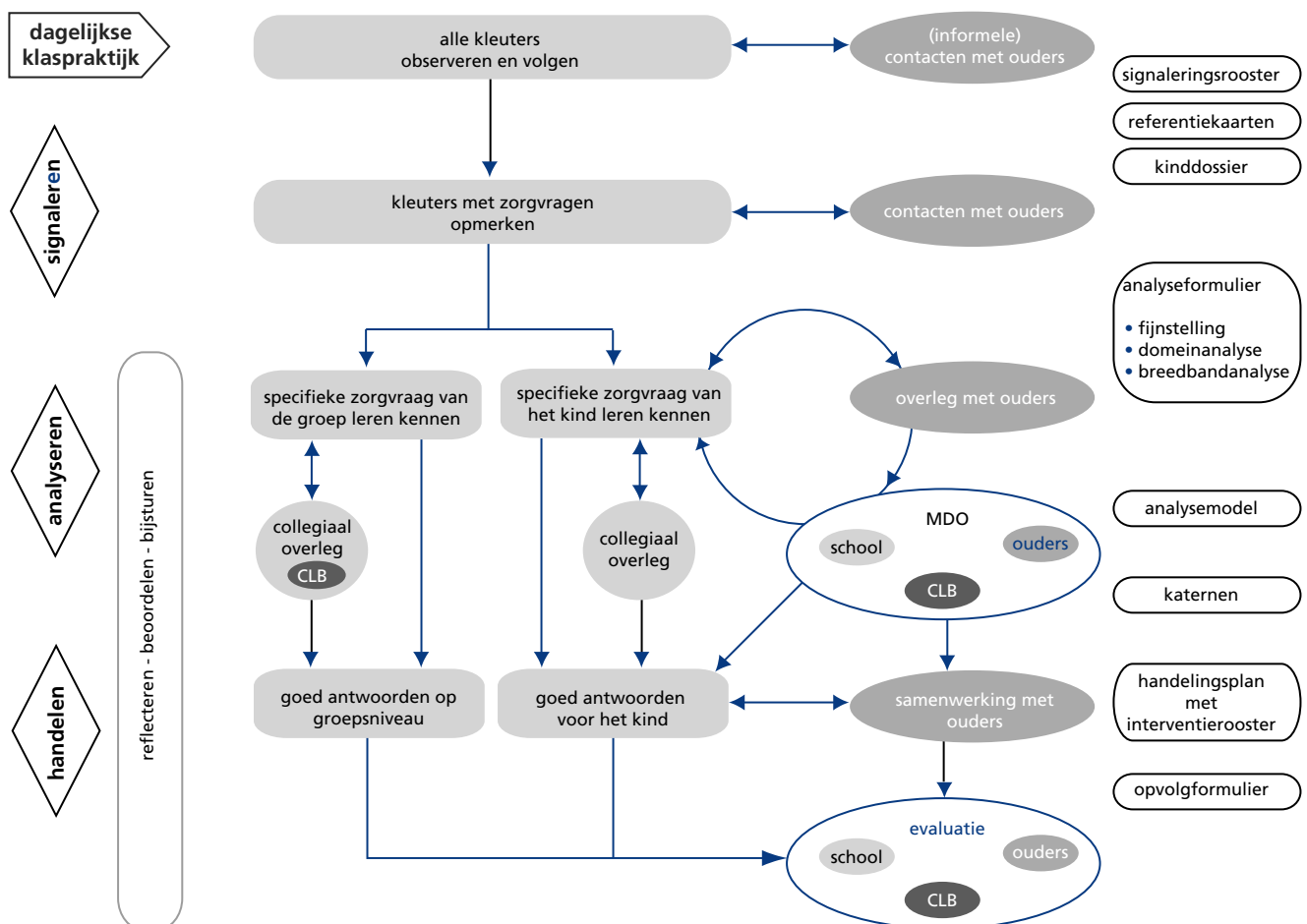
BASISBOEK

SIGNALEREN

ANALYSE EN HANDELEN

CONTINUÏTEIT VAN DE GEDEELDE ZORG

Figuur 1 Stappenplan extra zorg in de kleuterschool en hulpmiddelen

6.2 Definitie van Groeiboek

Groeiboek
is een zorgsysteem voor **kleuterleidsters**

om **goed te antwoorden**
op **specifieke zorgvragen** van kleuters

dit gebeurt door de zorg op een **systematische** manier
te **signaleren** en te **analyseren** en door te **handelen**
en te **evalueren**

hulpmiddelen hiervoor zijn
een **signaleringsrooster**,
een **kinddossier**,
analyse- en opvolgformulieren,
een **handelingsplan** met een
interventierooster

referentiekaarten en katernen bieden inhoudelijke ondersteuning
voor verschillende **ontwikkelingsdomeinen**

de extra zorg gebeurt steeds
in overleg met de ouders en
wordt **ondersteund**
door het **zorgbeleid** van de school en
door het **CLB**

6.3 Rondleiding door het zorgsysteem

Welkom in *Groeiboek*!

We nodigen je graag uit voor een rondleiding via trefwoorden uit de definitie en het stappenplan van *Groeiboek*. In de rondleiding kom je drie symbolen tegen:

= inhoudelijke informatie

= hulpmiddelen

= de praktijk

6.3.1 Groeiboek is een zorgsysteem voor kleuterleidsters

Groeiboek is een **zorgsysteem**.

Het is een hulpmiddel om zorgvragen van kleuters uit te klaren en te komen tot goede extra zorg.

De extra zorg voor kleuters wordt planmatig aangepakt door de stappen:

- signaleren;
- analyseren;
- handelen.

Groeiboek is in de eerste plaats bedoeld voor de **kleuterleidster**.

Zij is de spilfiguur en realiseert de zorg voor alle kleuters. Deze zorg gebeurt wel met het hele kleuterteam en **over alle kleuterklassen heen**.

Het **kinddossier** helpt die zorg te continueren door de kleuterschool heen.

6.3.2 Goed antwoorden op specifieke zorgvragen van kleuters

In het dagelijkse klasgebeuren besteedt de kleuterleidster voortdurend **brede zorg** aan kleuters.

Ze schept de juiste omgeving en geeft stimulansen, zodat de kleuter stap na stap zichzelf, de anderen en de wereld ontdekt. Brede zorg heeft een optimale ontwikkeling voor alle kinderen op het oog en houdt rekening met hun mogelijkheden, beperkingen en onderlinge verschillen.

Sommige kleuters hebben **specifieke zorgvragen**.

Specifieke zorgvragen zijn zorgvragen waarop de kleuterleidster niet zomaar een antwoord heeft en die haar ongerust maken. De aard van die zorgvragen kan heel uiteenlopend zijn: moeilijk gedrag in de klas, anderstaligheid, de gezinssituatie, de relatie tussen het kind en de andere kleuters, het spelgedrag, de motorische ontwikkeling, de motivatie, enz. Ongeacht de problematiek is er altijd één constante: de kleuter heeft een eigen, specifieke vraag om hulp of heeft behoefte aan een andere of bewuste aanpak.

Extra zorg bieden betekent goed antwoorden op een specifieke zorgvraag van een kleuter of een groep kleuters.

Dit doet de kleuterleidster na een grondige analyse van wat er aan de hand is. *Groeiboek* ondersteunt haar om die specifieke zorgvraag van de kleuter te leren kennen en goed te antwoorden.

6.3.3 Signaleren van bezorgdheid op het signaleringsrooster met behulp van de referentiekaarten

Signaleren is een bezorgdheid uiten over een kleuter.

De kleuterleidster geeft aan dat ze dingen ziet waarbij vragen opkomen.

Ze bepaalt voor welke kinderen verdere tussenkomsten (analyse en handelen) nodig zijn. Door te signaleren worden **individuele zorgkinderen** opgemerkt, maar krijgt de kleuterleidster systematisch ook een beeld van de **klasgroep**.

Signaleringsrooster

Signaleringsrooster	
Kleuters	Domeinen

Signaleren met *Groeiboek* gebeurt:

- **overzichtelijk:** het noteren gebeurt op een handig en duidelijk formulier: het signaleringsrooster;
- **nauwkeurig:** de referentiekaarten helpen zorgvuldig te kijken naar de ontwikkeling en de context van de kinderen;
- **volledig:** alle kleuters en alle ontwikkelingsdomeinen en de omgevingsfactoren komen aan bod;
- **planmatig:** signaleren is de eerste fase in het proces van extra zorg.

Het **signaleringsrooster** geeft de kleuterleidster een overzicht van de klas. Het is haar persoonlijk werkinstrument voor de verschillende observatieperiodes.

Hoe gebruik je het **signaleringsrooster**?

Het signaleringsrooster is:

- stééds in de klas beschikbaar;
- bruikbaar gedurende het hele schooljaar.

Je gebruikt het signaleringsrooster als een dagelijks werkformulier en vult het in wanneer je het nodig vindt. Je vervolledigt het in het vooruitzicht van een overleg.

Referentiekaarten

Er bestaan **referentiekaarten** voor elk ontwikkelingsdomein. Elke referentiekaart beschrijft:

- de inhoud van het domein;
- de deelaspecten waarop je kunt letten bij het observeren.

Het zijn in feite hulpmiddelen om je observaties te ordenen.

6.3.4 Analyseren om de specifieke zorgvraag precies te leren kennen en te achterhalen welke factoren van invloed zijn op het probleem

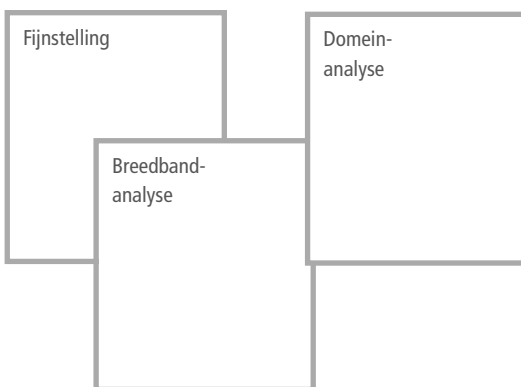
De analyse zoekt in op een zorgvraag. De kleuterleidster kan haar observaties vervolledigen en alle elementen die een rol spelen, in beeld brengen. Het **analysemodel** geeft een denkkader om alle elementen na te gaan.

De onderdelen van het analysemodel zijn:

- de kern of 'positieve ingesteldheid' van de kleuter met zijn lichamelijke, zijn gevoelswereld en zijn dynamiek;
- de competenties of de veelheid aan kennis en inzichten, vaardigheden en attitudes (motorische, verbale, sociale, ...) op de verschillende ontwikkelingsdomeinen;
- de thuisomgeving: sociaal (ouders, broers en zussen) en materieel (huisvesting);
- de schoolomgeving: sociaal (andere kleuters en kleuterleidster) en materieel (klasruimte, spelmateriaal).

Analyseformulier individueel

Verschillende **vormen** van analyse zijn mogelijk:

- de **fijnstelling**: je verfijnt je eerste vaststellingen met de bedoeling er alleen mee verder te gaan;
- de **domeinanalyse**: je gaat systematisch binnen één domein de zorgvraag verder onderzoeken om tot hypothesen te komen. De *katernen* van het betrokken domein dienen als leidraad;
- de **breedbandanalyse**: je gebruikt het hele analysemodel wanneer je geen zicht hebt op de totaalproblematiek en er meer domeinen gesignaleerd zijn.

Voor elke soort analyse bestaat een leidraad en een formulier.

Naast de **individuele analyse** voor een kind kan ook een **groepsanalyse** nodig zijn voor problemen die bij een deel van de kleuters of bij de hele groep voorkomen. Voor problemen die de klas overstijgen, kan de analyse samen met het zorgteam gebeuren, want soms is het nodig afspraken te maken met het hele team.

Uit de analyse haal je **hypothesen**: dit zijn veronderstellingen over factoren die een rol spelen in de problematiek van de kleuter waardoor je zijn signalen of de zorg die je hebt, kunt begrijpen.

Deze hypothesen worden in de loop van het analyseproces verder getoetst en stilaan wordt duidelijk welke extra zorg de kleuter zal nodig hebben.

De analyse is **handelingsgericht**. Je krijgt vooral zicht op wat je **zélf**, in samenspraak met de ouders, kunt doen. Je brengt dit alles samen in een handlingsplan.

Hoe gebruik je het analysemodel?

Voor de analyse volg je het analysemodel als denk- en structureringskader. Voor elke analyse is er een formulier dat telkens volgens dezelfde structuur is opgebouwd. Informatie over elk domein is terug te vinden in de katern van dat domein.

6.3.5 Handelen wordt gestuurd door een handelingsplan

Na de analyse is het duidelijk welke extra zorg de kleuter nodig heeft. De kleuterleidster maakt een handelingsplan op om een goed antwoord te geven op maat van de kleuter. Ze werkt hierbij planmatig. Dit betekent dat:

- het handelen in de klas **bewust** gebeurt en de kleuterleidster een antwoord zoekt op een aantal vragen:
 - wat is de basisoriëntatie van mijn handelen? Wat heeft de kleuter in essentie nodig?
bv. structuur, meer uitdagingen
 - in welke ervaringssituaties kan ik dit nastreven?
bv. vooral exploreren en ontmoeten
 - hoe communiceer ik het best met de kleuter, zodat er een positieve relatie wordt opgebouwd? Met welke benadering kan ik deze kleuter het best bereiken?
bv. via verzorgen
 - met welke betekenisvolle activiteiten kan ik dit bereiken?
bv. door een vertelactiviteit
 - welke werk- en organisatievormen kan ik gebruiken?
bv. een beperkter aantal kleuters toelaten in de boekenhoek

- de kleuterleidster in het handelingsplan vooraf een aantal afspraken maakt over de evaluatie.

Handelingsplan

Hoe gebruik je het interventierooster?

Om je handelen systematisch te plannen gebruik je in het handelingsplan een interventierooster. Dit is een handig **overzicht** waarop je de geplande interventies bijeen brengt. Het dient als geheugensteun.

Katernen

De katernen zijn inspiratiebronnen. Het zijn hulpmiddelen bij de analyse en het handelen. Er zijn katernen voor de diverse **ontwikkelingsdomeinen** en **omgevingsfactoren**:

- motoriek;
- taal en denken;
- zelfsturing;
- sociale, emotionele en morele ontwikkeling;
- zintuiglijke ontwikkeling;
- lichamelijke ontwikkeling;
- omgeving.

Elke katern bevat:

- **Informatie** over het behandelde domein, onder meer:
 - bij welke zorg de katern gebruikt kan worden;
 - de verschillende ontwikkelingsaspecten of factoren die ermee te maken hebben;
 - mijlpalen in de ontwikkeling;
 - een aantal alarmsignalen;
 - aanwijzingen voor de praktijk, verwijzingen naar literatuur enz.

- **Hulp bij het analyseren** en het **handelen** binnen het domein:
 - middelen om een probleem te analyseren;
 - hulp om gericht te observeren, problemen beter te situeren en/of de ernst ervan in te schatten;
 - middelen en materialen voor het handelen binnen dit domein;
 - aanwijzingen wanneer verder onderzoek nodig is.

Hoe gebruik je de katernen?

De katernen zijn informatiebronnen met analysemiddelen en handelingsmogelijkheden. Bovendien kan het een verzameling worden van zelfgemaakte materialen, positieve ervaringen, nieuwe methodes. Zo breidt je handelingsrepertoire zich geleidelijk verder uit.

6.3.6 Evalueren

Opvolgformulier

Opvolgformulier

Evalueren is onontbeerlijk in het zorgproces en gebeurt op twee manieren:

- **tussentijds**
 - ben ik nog altijd goed bezig?
 - kan ik overleggen hierover?
 - moet ik bijsturen?
- **aan het einde** van het proces
 - heb ik of hebben we het beoogde resultaat bereikt?
 - welk resultaat heb ik (of anderen) effectief bereikt?
 - zijn alle betrokkenen hiermee tevreden?

Om te evalueren vertrek je van de **afspraken** die **vooraf** in het handelingsplan rond evaluatie werden gemaakt:

- wat en hoe evalueren?
- met welk resultaat?
- wanneer?
- wie?

Evalueren gebeurt in principe in overleg met alle betrokkenen. Je noteert de gegevens van de evaluatie op het opvolgformulier.

6.3.7 Kinddossier

Kinddossier

In het kinddossier wordt alle zorg voor een kind met een specifieke zorgvraag kort en efficiënt genoteerd.

Het kinddossier geeft de mogelijkheid om:

- de evolutie van een kleuter op te volgen, zodat evaluatie mogelijk is;
- de continuïteit in de zorg voor de individuele kleuter te verzekeren gedurende de hele kleuterschool en bij de overgang naar de lagere school;
- de investering van de ene kleuterleidster te benutten in de volgende stappen en jaren van zorg.

Hoe gebruik je het kinddossier?

Bij de instap in de kleuterschool wordt voor elke kleuter een kinddossier aangemaakt. Het kinddossier is een mapje waarin je systematisch alle zorgformulieren bijhoudt. Het kinddossier wordt aangevuld wanneer het nodig is.

6.3.8 Overleg en ondersteuning

Overleg met ouders

Om de extra zorg voor de kleuter optimaal te laten renderen is de samenwerking met de ouders een noodzaak.

Het idee van de gedeelde zorg vanaf de signalering tot de evaluatie staat daarbij centraal.

Overleg met collega's

De kleuterleidster is de eerste verantwoordelijke voor extra zorg in de klas. Toch staat ze er niet alléén voor. Ze kan een beroep doen op collega's om zorgtaken op te nemen en om te overleggen.

Overleg met en ondersteuning door CLB

De keuze voor *Groeiboek* en de werking ervan wordt vooral gedragen vanuit het zorgbeleid van de school. Het CLB kan de school hierin ondersteunen.

Hoe gebruik je het opvolgformulier?

De gegevens van het overleg noteer je op het opvolgformulier. Dit houd je bij in het kinddossier. Dit is belangrijk om de verschillende stappen in de extra zorg voor een kleuter te kunnen volgen.

Het overleg verloopt het best planmatig en vraagt een goede voorbereiding:

- het doel bepalen;
- het verloop structureren;
- de inhoud ordenen;
- tot een conclusie komen en concrete afspraken maken.

Opvolgformulier

6.4 Wie speelt welke rol in het zorgstelsel?

In het proces van extra zorg zijn veel medespelers. Het is het best de zorgtaken op voorhand te bespreken en te verdelen naar gelang van de deskundigheden en de mandaten. We bekijken speciaal de rol van de personen die er beroepsmatig bij betrokken zijn: de kleuterleidster, de schooldirectie, collega's van het schoolteam, de zorgbegeleider en de CLB-medewerkers.

Naar gelang de behoeften kunnen er nog andere personen betrokken worden:

- de GOK-leerkracht;
- de zorgbegeleider;
- de leerkracht L.O.;
- de taakleerkracht;
- externe leerkrachten (GON, ...);
- hulpverleners (logopedist, therapeuten, ...);
- schoolbegeleiders.

We geven enkele voorbeelden van zorgtaken van de hoofdrolspelers. De opsomming is niet limitatief.

□ Rol van de kleuterleidster

- preventief handelen, problemen voorkómen;
- alert zijn voor signalen, signaleren van zorgvragen;
- uitvoeren van een analyse, de specifieke zorgvraag verwoorden;
- met ouders in gesprek gaan over de zorgvraag van hun kleuter;
- een handelingsplan opstellen, interventies uitvoeren, goed antwoorden op specifieke zorgvragen;
- het kinddossier aanvullen;
- kleuters selecteren voor het overleg;
- extra zorg organiseren in de klas.

Jij bent als kleuterleidster de spilfiguur in de extra zorg voor kleuters.

□ Rol van de schooldirectie

- deelnemen aan het zorgteam;
- supervisie houden over het werken met het zorgstelsel;
- jaarlijks opstellen van de overlegkalender;
- deelnemen aan het MDO;
- toezien op de uitvoering van de afspraken van het MDO;
- toezien op het gebruik van de kinddossiers;
- maatregelen zoeken voor problemen die uit de groepsanalyse komen.

□ Rol van collega's in het schoolteam

Als collega:

- samenwerken en actief deelnemen aan het overleg (bv. GOK-leerkracht, kleuterleidster in duo-baan, leerkracht van het eerste leerjaar, groep 3);
- personeelsvergaderingen bijwonen (bv. om problemen te bespreken die tot uiting komen op groepsanalyses);
- mee verantwoordelijkheid opnemen voor zorgtaken;

- eventueel als vertegenwoordiger(s) deelnemen aan de kerngroep voor het zorgbeleid (zorgteam);
- het zorgsysteem verder uitbouwen (geleidelijk aanvullen en verrijken).

Als zorgbegeleider:

- het zorgsysteem coördineren en opvolgen;
- het *Groeiboek*-materiaal beheren;
- collega's ondersteunen (vraagbaak);
- overleg met ouders ondersteunen.

□ Rol van het CLB

- de implementatie van *Groeiboek* ondersteunen (informereren, introduceren, kaderen binnen zorg, motiveren);
- *Groeiboek* mee afstemmen op de eigenheid van de school;
- deelnemen aan het zorgteam;
- deelnemen aan overleg;
- juiste interventies en goede antwoorden helpen zoeken;
- de afgesproken interventies ondersteunen;
- overleg tussen kleuterleidster en ouders ondersteunen;
- kleuters en hun ouders begeleiden;
- de brug vormen met de externe hulpverlening.